

Mumpreneur? Aika, raha, liiketoiminta ja äitiys äiti-yrittäjien arkielämässä

Katri Luomala

Työn ja perheen yhteensovittamista on tutkittu jo useamman vuosikymmenen ajan. Perinteisen palkansaaja-kontekstin lisäksi työn ja perheen yhdistämisen tutkimusta on tuotu myös yrittäjyyden kenttään (Greenhaus & Beutell 1985; Parasuraman ym. 1996). Työn ja perheen yhteensovittamisen nähdään koskettavan ensisijaisesti naisia, ja puhe vanhemmuudesta rakentuu usein tarkoittamaan nimenomaan äitiyttä (Jokinen 2005; Salmi 1996). Tasapuolisen vanhemmuuden pyrkimyksistä huolimatta äiti nähdään helposti ensisijaisena ja tärkeimpänä vanhempana (Perälä-Littunen 2007; 2018), mikä osaltaan vaikeuttaa myös naisten tasa-arvoisempaa kohtelua työelämässä.

Työni lähti aikoinaan liikkeelle työn ja perheen yhteensovittamisen tematiikasta ja mutkien kautta löysin käsitteen *mumpreneur* (tai *mompreneur*). Siinä yhdistyvät englannin kielen sanat *mother* ja *entrepreneur*, äiti ja yrittäjä. Termi on lanseerattu alun perin 1990-luvulla Parlapianon ja Coben (1996) kirjassa *Mompreneurs – A mother’s practical step-by-step guide to work-at-home success*. Sitten käsite on levinnyt myös blogeihin ja keskustelufoorumeille (Welter ym. 2014) sekä akateemiseen kirjallisuuteen (mm. Ekinsmyth 2011; 2012; 2013; Nel ym. 2010). Näin käsitteessä mahdollisuuden tutkia työn ja perheen yhteensovittamista uudesta näkökulmasta, yrittäjyyden kontekstissa. Ilmiönä mumpreneur viittaa tilanteeseen, jossa pienten lasten äiti työskentelee yrittäjänä. Väitöstyöni

keskittyy tällaisten naisten arkisen elämän tutkimukseen (ks. Luomala 2018). Analysoin tutkimuksessani, miten naiset rakentavat äitiyttään ja yrittäjyyttään osana arkielämäänsä sekä sitä, millaiset tulkinnat muovaavat äiti-yrittäjien arkisia valintoja ja rajoitteita. Työni tekee näkyväksi niitä ilmiöitä, joissa ihmisten arkipäiväinen elämä kohtaa monenlaisia oletuksia ja stereotyyppioita.

Tutkimukseni sitoutuu teoreettisesti arkielämään ja yrittäjyyteen sukupuolittuneina ilmiöinä, äitiyteen ja aiempaan mumpreneurship-kirjallisuuteen. Arkielämän sukupuolittuneisuudesta on kirjoitettu erityisesti feminististä teoriaa hyödyntävässä kirjallisuudessa (Felski 2000; Jokinen 2005; Holmes 2009) ja jonkin verran myös työn ja perheen yhteensovittamiseen kytkettynä (Salmi 1991; 1996; 2004). Äitiyden ja yrittäjyyden voidaan nähdä linkittyvän yhteen pohjoismaalaisen modernin naisen mallin mukaan, jossa naisella pitäisi olla muutakin elämänsisältöä kuin äitiys, ja ansiotyö nähdään yleisesti hyväksyttävänä perheen ulkopuolisena elämänä (Elvin-Nowak & Thomsson 2001). Suomalaisessa kontekstissa työssäkäyvän naisen malli on vahva (Kovalainen & Arenius 2006; SVT 2012) eivätkä tämänkään tutkimuksen naiset esittäneet yrittäjyyttä vaihtoehdoksi kotiäitiydelle, vaan pikemminkin yhtenä ansiotyön muotona.

Tutkimuksessa käyttämäni aineisto koostuu fokusryhmäkeskustelusta sekä neljästä erillisestä yksilöhaastattelusta. Fokusryhmä-

keskusteluun osallistui kolme yrittäjänä toimivaa äitiä. Keskustelun tarkoituksena oli tuottaa työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvää puhetta ilman ennalta suunniteltua kysymyspatteristoa. Fokusryhmäkeskustelun lisäksi analysoin työssäni neljän äiti-yrittäjän yksilöhaastatteluja (yksi näistä haastateltavista oli mukana myös fokusryhmässä). Etsin haastateltavaksi naisia, jotka olivat perustaneet yrityksensä, kun heillä oli ollut alle 3-vuotias lapsi perheessä. Haastateltaviksi valikoitui naimisissa olevia useamman lapsen äitejä, joista useimpien yritystoiminta liittyi myös jollain lailla lasten tuotteisiin.

Tutkimusprosessin aikana huomasin, että koulutetuille perheellisille naisille keskusteleminen työn ja perheen yhteensovittamisen teemoista ei tuottanut vaikeuksia. Tutkimuksen kannalta on toisaalta hyvä, että analysoitavan aineiston tuottaminen käy helposti. Uusien näkökulmien löytymistä voi kuitenkin vaikeuttaa aihepiirin kulttuuristen tarinoiden vaivatta tapahtuva toistaminen. Samalla myös näistä tarinoista poikkeavien näkökantojen esiin tuominen voi olla hankalaa. (Miller & Glassner 1997.) Tällainen tuttujen kulttuuristen tarinoiden toistaminen asettaa haasteensa aineiston analysoinnille, jotta lopputuloksena olisi muutakin kuin ennalta arvattavat, usein toistetut diskurssit ja narratiivit. Tätä ansaa olen pyrkinyt välttämään työssäni abduktiivisella otteella; aineistolähtöisyyden sijaan olen pohtinut, mikä on tai pitäisi olla tärkeää myös teoreettisen tiedon valossa (Timmermans & Tavory 2012), ja peilannut esiin nostamiani teemoja aiempaan kirjallisuuteen sekä siellä oleviin puutteisiin.

Keskustelen työssäni ajan ja rahan suhteesta äiti-yrittäjien arjessa. Toimeentulon muodostaminen liiketoiminnalla ei ole yksinkertaista ja monen kohdalla yritystoimintaan käytetyn ajan ja siitä saadun rahallisen korvauksen välillä vallitsee epätydyttävä suhde. Yrityksen pyörittäminen on aikaa vievää ja vastuullista, mutta kaikesta siihen kuluvasa ajasta huolimatta työ ei välttämättä takaa kovin hyviä ansioita. Rahan rooli oli myös

hyvin erilainen eri haastateltavien kohdalla. Yritykset jäivät lyhytikäisimmiksi niillä haastateltavilla, jotka kertoivat saaneensa yrittäjyystään ”peruspalkkaa”. Kaikki yrityksestä saatu tulo on mennyt välittömään arkiseen elämään, eikä rahaa pystytty sijoittamaan yritystoimintaan pidemmällä aikajänteellä. Hieman nurinkurisesti haastateltava, joka sanoi, ettei ole koskaan saanut palkkaa yrityksestään, eli kaikkein varakkainta elämää ja pyöritti menestyneintä yritystä. Hänellä oli varaa investoida yrityksensä tuloja tulevaisuutta silmällä pitäen, kun taas pientä yhden ihmisen putiikkia pitävät naiset joutuivat käyttämään kaikki tulonsa lyhyen aikajänteen arkiseen kulutukseen.

Tulotasosta riippumatta äidin päävastuu lastenhoidosta näyttää säilyvän. Tämä ei tarkoita, että haastateltavien tulisi hoitaa lapset itse. Työssäkäynnin osalta se kuitenkin tarkoitti, että haastateltavien työstä saadut tulot on tarkoitettu ensisijaisesti päivähoitokustannusten kattamiseen. Äidin työssäkäyntiä ja siitä saatuja tuloja suhteutetaan lastenhoidon kustannuksiin. Työssäkäynnin kannattavuutta arvioidaan suhteessa kotiin jäämiseen ja siitä saatavaan kotihoidon tukeen. Samalla isän työssäkäynti nähdään itsestäänselvyytenä, jota ei kyseenalaisteta. Näin äidit ovat lopulta päävastuussa lastenhoidosta. Joko lapset voi hoitaa itse kotona, tai äiti voi tehdä töitä saadakseen rahaa päivähoitokustannusten kattamiseksi tai maksaakseen hoidosta yksiyksiselle hoitajalle.

Raha auttaa myös rakentamaan parempaa äitiyttä. Käsitykset siitä, että lapsen on aina parempi viettää aikansa vanhempiensa kanssa kuin kodin ulkopuolisessa varhaiskasvatuksessa näkyvät siinä, miten hyvään äitiyteen pyritään. Hyvä taloudellinen tilanne mahdollistaa ylimääräisiä lomiam ja vapaapäiviä, jolloin lasten ei tarvitse mennä hoitoon, vaan he voivat viettää aikaa äidin kanssa. Yrittäjä-äidin ylimääräisillä vapailta tehdään eroa ”tavallisiin” äiteihin, eli palkkatyö-äiteihin, kun yrittäjällä on mahdollisuus tarjota lapsille arkista yhdessäoloa tavanomaisten loma-aikojen

lisäksi. Raha mahdollistaa myös kotitaloustöiden ulkoistamisen, jolloin omaa aikaa pystytään ostamaan vapaaksi kotitöistä. Tämä ulkopuolinen apu on suunnattu nimenomaan naisille ja sillä helpotetaan äidin ajankäyttöä. Näin rahalla pystytään ikään kuin ostamaan lisää aikaa vietettäväksi lasten kanssa, mikä osaltaan rakennetaan kuvaa hyvästä äitiydestä.

Tuon esiin työssäni myös yritystoiminnan ja äitiyden välisiä ristiriitoja. Yrittäjyyden ja äitiyden yhdistäminen näyttää naisten puheessa monitulkintaisena. Ristiriitaiset vaatimukset äitiyden ja yrittäjyyden välillä ilmenevät monin tavoin naisten arjessa eikä yrittäjyys rakennu yksinkertaiseksi tai helpoksi vaihtoehdoksi yhdistää ansiotyö ja äitiys. Omat valinnat esitetään hyvää äitiyttä tukevana, mutta oma kunnianhimo ja halu kehittää yritystä ovat hankalasti yhdistettävissä arkisiin toimiin hyvänä äitinä. Koska hyvästä äitiydestä ei ole kuitenkaan sosiaalisesti hyväksyttyä irtautua, naiset rakentavat puheessaan eroa palkansaaja-äiteihin. Yrittäjä-äitien tilanne nähdään erilaisena ja sitä verrataan kuvitteelliseen ”normaaliin äitiin”, joka rinnastetaan palkkatyöäiteihin. Eroa rakennetaan esimerkiksi ajankäytön vaatimuksilla ja vapauksilla: välillä töitä tehdään paljon, välillä ajankäyttö on palkkatyöläistä vapaampaa. Vaikka eroa tehdäänkin palkkatyöäiteihin, perinteisestä ydinperheajattelusta ei irtauduta, ja esimerkiksi yrittäjänä toimiva yksinhuoltaja-äiti nähdään jokseenkin mahdottomana yhtälönä. Fokuserhmässä mukana olleen eronneen naisen kokemus ei tosin vastaa tätä kuvaa. Haastateltavan mukaan ero on päinvastoin antanut naiselle aiempaa paremmat edellytykset yrittäjyyden suhteen, kun kokoaikainen vastuu lapsesta ja kodista on vaihtunut yhteishuoltajuuden myötä tasaisemmin jaettuun vanhemmuuteen.

Aineistossa suhtautuminen toisiin äiteihin on kaikkiaan ristiriitaisista. Toisilta yrittäjä-äideiltä odotetaan ymmärrystä työn ja perheen yhteensovittamisen haasteisiin liittyen enemmän kuin muilta. Kuten eräs haastateltava ku-

vailee, ”jos joku ymmärtää, niin ainakin toinen äiti-yrittäjä.” Toisaalta muiden ratkaisut ja valinnat nähdään helposti vääränlaisina. Yhden haastateltavan puheessa muiden yritykset nähtiin liian pieninä ja heikkoina kilpailjoina. Toisen haastateltavan puheessa alan iso yritys taas oli puolestaan liian iso, kun kaikki kontrolli ei ollut enää yrittäjän omassa käsissä. ”Toiset äidit” rakentuvat helposti yhtenäiseksi ryhmäksi, eikä sen monimuotoisuutta nähdä, vaikka naiset eivät itsekään koe kaikilta osin kuuluvansa mihinkään yleiseen äitien tai äiti-yrittäjien ryhmään. Äitiyden kilpailullisuus näkyy siinä, miten herkästi muita arvostellaan ja omat valinnat selitetään tukemaan hyvää äitiyttä. Hyvää äitiyttä voidaan perustella yhtä lailla runsaalla kuin vähäiselläkin työnteolla. Yrittäjyydessä kilpaillaan perinteisesti lähinnä taloudellisten tunnuslukujen suhteen, mutta työn ja perheen yhteensovittamisen kontekstissa äitiys tuo siihen oman mausteensa, joka esitetään yhtä lailla voimavarana ja kilpailutekijänä kuin selityksenä ja oikeutuksena yrityksen mahdolliseen huonompaan taloudelliseen menestykseen.

Yrittäjyyden rooli äitien elämässä vaihteli selvästi haastateltavien välillä. Yhdelle se oli hyödynnettävissä oleva liiketoimintamahdollisuus, jonka avulla hän pystyi luomaan itselleen palkkatyötä vapaamman työn ja tilaisuuden rakentaa tulevaisuuteen tähtäävää perheyrittystä. Toiselle yrittäjyys näyttäytyi ennen kaikkea tavoiteltavana, ellei lähes ainoana mahdollisena, työskentelyn muotona ja hänelle oli toissijaista se, mitä tuotteita tai palveluja yritys lopulta tarjoaa. Kaksi haastateltavaa olivat kumpikin perustaneet kivijalkaliikkeen luodakseen itselleen työpaikan elämäntilanteessa, jossa töitä piti ja haluttiin tehdä, mutta palkkatyömahdollisuudet eivät olleet erityisen houkuttelevia. Yritysten tarkoitus oli lyhyellä aikavälillä luoda työtä ja elantoa näille naisille. Nämä erilaiset lähtökohdat ja tavoitteet kertovat osaltaan siitä, että äiti-yrittäjät eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan olosuhteet näennäisesti samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kesken vaihtelevat ja vaikuttavat paljon

myös tavoitteisiin ja toimintoihin yritystoiminnan puolella.

Käsite mumpreneur näyttäytyy tutkimukseni valossa kapealta ja yksinkertaistavalta. Se yksinkertaistaa vaihtelevan joukon naisia yhtenäisen leiman alle huomioimatta näiden erilaisia taustoja ja tilanteita. Siihen sisältyy ajatus, jossa lastenhoito on ensisijaisesti äidin vastuu ja miehen päävastuuna on perheen elättäminen. Käsite luo kuvaa, jossa kokopäiväinen lastenhoito ja yrittäjyys ovat helposti yhdistettävissä, vaikka arkielämässä yrittäjyys voi tuoda monia lisähaasteita, alkaen työn sitovuudesta ja vastuullisuudesta aina toimeentulon saamisen epävarmuuteen ja vaikeuteen. Samalla mumpreneur-käsitteen käyttö vähättelee sekä lastenhoitoa työnä että naisten yrit-

täjäyttä, ja yksinkertaistaa naisten ja perheiden moninaiset tilanteet näennäisesti samanlaisen elämänvaiheen perusteella. Käsitteen vaarana näen myös sen, että se vahvistaa entisestään sukupuolittunutta työnjakoa perheissä ja yhteiskunnassa, koska se osaltaan luonnollistaa ajatusta lastenhoidosta naisten vastuuna, eikä suinkaan edistä tasapuolisempaa vanhemmuutta perheissä tai tasa-arvoisempaa kohtelua työmarkkinoilla.

Katri Luomalan yrittäjyyden väitöskirja *Mumpreneurs? Everyday complexities in the realm of time, money, business and motherhood* tarkastettiin Turun yliopistossa 14.9.2018. Teos löytyy sähköisessä muodossa osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-7381-1>

Kirjallisuus

- Ekinsmyth, C. (2011) Challenging the boundaries of entrepreneurship: The spatialities and practices of UK 'Mumpreneurs'. *Geoforum* 42 (1), 104–114.
- Ekinsmyth, C. (2012) Family friendly entrepreneurship: New business formation in family spaces. *Urbani izziv* 23 (1), 115–125.
- Ekinsmyth, C. (2013) Managing the business of everyday life: the roles of space and place in "mumpreneurship". *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 19 (5), 525–546.
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2001) Motherhood as idea and practice. A discursive understanding of employed mothers in Sweden. *Gender & Society* 15 (3), 407–428.
- Felski, R. (2000) *Doing Time: feminist theory and postmodern culture*. New York: New York University Press.
- Greenhaus, J. H. & Beutell, N. J. (1985) Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review* 10 (1), 76–88.
- Holmes, M. (2009) *Gender and everyday life*. New York: Routledge.
- Jokinen, E. (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kovalainen, A. & Arenius, P. (2006) Women's entrepreneurship in Finland. Teoksessa C.G. Brush, N.M. Carter, E.J. Gatewood, P.G. Greene & M. Hart (toim). *Growth-oriented Women Entrepreneurs and their Businesses: A Global Perspective*. Cheltenham, UK : Edward Elgar, 112–127.
- Luomala, Katri (2018) *Mumpreneurs? Everyday complexities in the realm of time, money, business and motherhood*. *Annales Universitatis Turkuensis, Oeconomica*. Turku: Turun yliopisto.
- Miller, J. & Glassner, B. (1997) The 'inside' and the 'outside': Finding realities in interviews. Teoksessa D. Silverman (toim). *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*, 99–112. London: Sage..
- Nel, P., Maritz, A. & Thongprovati, O. (2010) Motherhood and entrepreneurship: The mumpreneur phenomenon. *International Journal of Organizational Innovation* 3 (1), 6–34.
- Parasuraman, S., Purohit, Y. S., Goshalk, V. M. & Beutell, N. J. (1996) Work and family variables, entrepreneurial career success and psychological well-being. *Journal of Vocational Behavior* 48 (3), 275–300.
- Parlapiano, E.H. & Cobe, P. (1996) *Mompreneurs: a mother's practical step-by-step guide to work-at-home success*. New York: Berkley Publishing Group.
- Perälä-Littunen, S. (2007) Gender equality or primacy of the mother? Ambivalent descriptions of good parents. *Journal of Marriage and Family* 69 (2/2007), 341–351.

- Perälä-Littunen, S. (2018) Childcare and work – exploring the views of Finnish mothers and fathers. *Community, Work & Family* 21 (2), 209–225.
- Salmi, M. (1991) Ansiotyö kotona – toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta. Research reports of department of sociology, University of Helsinki, no. 225. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Salmi, M. (1996) Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 211–231.
- Salmi, M. (2004) Arkielämä kokoa yhteen työn ja perheen. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula. (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes, 11–28.
- SVT (Suomen virallinen tilasto) (2012) Työvoimatutkimus [e-julkaisu]. Joulukuu 2012, Liitetäulukko 1. Työvoimatutkimuksen keskeisimmät tunnusluvut sukupuolen mukaan 2011/12–2012/12. Tilastokeskus: Helsinki. http://www.stat.fi/til/tyti/2012/12/tyti_2012_12_2013-01-22_tau_001_fi.html. Luettu 28.1.2013.
- Timmermans, S. & Tavory, I. (2012) Theory construction in qualitative research: From grounded theory to abductive analysis. *Sociological Theory* 30 (3), 167–186.
- Welter, F., Brush, C. & de Bruin, A. (2014) The gendering of entrepreneurship context. Konferenssiesitys RENT XXVII, Vilna, Liettua, Lithuania, 21.–22.11.2013.